

**TURIZM KLASSTERLARINI SHAKLLANTIRISHDA
INNOVATSIYALARNING O‘RNI**

Qodirova Sarvinoz Ravshanjon qizi

Magistrant

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

E-mail: ravshanovna1909@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu tezisda turizm klasterlarini shakllantirishda innovatsiyalarning o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy sharoitda turizm sohasining raqobatbardoshligi innovatsion yondashuvlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, klaster modeli innovatsiyalarni joriy etish uchun samarali muhit yaratadi. Tadqiqotda raqamli texnologiyalar, xizmatlar diversifikatsiyasi va “smart tourism” konsepsiyasining klaster rivojiga ta’siri yoritiladi. Natijalar innovatsiyalar hududiy brendni mustahkamlash, xizmatlar sifatini oshirish va investitsiya jozibadorligini kuchaytirishda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit soʻzlar: turizm klasteri, innovatsiya, innovatsion yondashuv, investitsiya, raqamli texnologiyalar.

Abstract

This thesis scientifically analyzes the role of innovation in the formation of tourism clusters. In modern conditions, the competitiveness of the tourism sector is closely linked to innovative approaches, and the cluster model provides an effective environment for the implementation of innovations. The study examines the impact of digital technologies, service diversification, and the “smart tourism” concept on cluster development. The findings indicate that

innovations play a crucial role in strengthening regional branding, improving service quality, and enhancing investment attractiveness.

Keywords: tourism cluster, innovation, innovative approach, investment, digital technologies.

Kirish

UN Turizm turizmدا innovatsiyani hukumatlar, akademik doiralar, korporatsiyalar, mikro, kichik va o'rta korxonalar hamda startaplar, investorlar, biznesni qo'llab-quvvatlovchi hamkorlar va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlik harakati sifatida ta'riflaydi. Ushbu ta'rif innovatsiyaning o'ziga emas, balki unga erishish metodologiyasiga ko'proq urg'u beradi.

Turizmda innovatsiya barcha manfaatdor tomonlarning hamkorlik imkoniyatlarida faol ishtiroki orqali turizm ekotizimini rivojlantirish yo'li bilan amalga oshiriladi hamda turizm va texnologiya sohasida salohiyatni oshirishni ustuvor yo'nalish sifatida belgilaydi. UN Turizm tomonidan tavsiflangan innovatsiya modeli turli manfaatdor tomonlarni qamrab olgan kengaytirilgan "quadruple helix" (to'rt spiral) metodologiyasiga asoslanadi.

Hukumatlar va davlat tashkilotlari. Innovatsiyani qo'llab-quvvatlovchi siyosatni shakllantiradi, savdo va texnologiyalarni joriy etish orqali turizmda innovatsiyani rag'batlantiradi.

Akademik doiralar. Barqaror innovatsiya uchun model va mexanizmlar ishlab chiqadi, hukumatlar, startaplar va MSMElar (mikro, kichik va o'rta korxonalar)ga ilmiy bilim hamda ekspertiza taqdim etadi.

Korporatsiyalar. Yangi texnologiyalarni ishlab chiqadi, innovatsiya madaniyatini rivojlantiradi hamda ochiq innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlaydi.

Startaplar va MSMElar.Innovatsion texnologiyalarni yaratadi va joriy etadi, sayyohlar ehtiyojiga mos yechimlar ishlab chiqadi hamda Barqaror rivojlanish maqsadlarini (SDGs) qo‘llab-quvvatlaydi.

Investorlar.Turizm va texnologiya sohasidagi barqaror loyihalarga sarmoya kiritadi hamda korporatsiyalar, destinatsiyalar va startaplarning o‘rishini qo‘llab-quvvatlaydi.

Biznesni qo‘llab-quvvatlovchi hamkorlar.Turizm qiymat zanjiriga bevosita yoki bilvosita ta’sir ko‘rsatuvchi startaplarni qo‘llab-quvvatlaydi.¹

1-rasm. Turizm sohasidagi innovatsion ekotizim (manba UN tourism)

Yuqoridagi 1-rasm turizm sohasidagi innovatsion ekotizimni ifodalaydi. Unda markazda “Innovatsiya va tadbirkorlik ekotizimi” joylashgan bo‘lib, uning atrofida hukumatlar, akademik doiralar, korporatsiyalar, startaplar va MSME(mikro, kichik va o‘rta korxonalar)lar, investorlar hamda biznesni qo‘llab-quvvatlovchi hamkorlar o‘zaro hamkorlik qiluvchi asosiy subyektlar

¹ UN Tourism: the definition of innovations.

sifatida tasvirlangan. Diagramma turizmda innovatsiya barcha manfaatdor tomonlarning integratsiyalashgan faoliyati orqali shakllanishini ko'rsatadi.

Asosiy qism

Turizm klasteri — turizm faoliyati bilan bevosita va bilvosita bog'liq bo'lgan tarmoqlar hamda subyektlarning yagona strategik maqsad asosida integratsiyalashgan hamkorlik tizimidir. Mazkur model turizm xizmatlarini kompleks rivojlantirish, resurslardan samarali foydalanish va hududiy raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

Turizm klasterini samarali shakllantirishning muhim omillaridan biri innovatsion yondashuvni joriy etishdir. Innovatsion klaster muhitida axborot almashinuvi tezligi oshadi, bu esa zarur ma'lumotlarning tegishli subyektlarga o'z vaqtida yetib borishini ta'minlaydi. Natijada boshqaruv samaradorligi ortadi, qaror qabul qilish jarayoni tezlashadi va innovatsion g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlari kengayadi.

O'zbekistonning yangi taraqqiyot strategiyasida ham klaster tizimini rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Xususan, strategiyaning 10-bo'limida 8 ta ilmiy-ishlab chiqarish klasterini, 58-bo'limida esa 30 ta yirik turizm klasterini tashkil etish vazifasi ko'zda tutilgan. Mazkur tashabbuslarni amalga oshirishda asosan xususiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmi asosiy moliyaviy manba sifatida nazarda tutilgan.²

Turistik klasteri tashkil etishning dastlabki bosqichida uni tashkil etish va muvofiqlashtirish jarayoni hududiy hokimiyat organlariga tegishli bo'lishi hamda davlat-xususiy sheriklik doirasida amalga oshirilishi lozim. Bunday birlashma barcha ishtirokchilarning teng manfaatlarini inobatga olgan holda

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 11.09.2023, PF-158-son.

ixtiyoriy asosda shakllantirilishi zarur, shuningdek, hududiy uyushmalar ham korxonalarni birlashtirish tashabbusi bilan chiqishlari maqsadga muvofiqdir³.

Shu bilan birga, mintaqaviy davlat hokimiyati va boshqaruv organlari muvofiqlashtiruvchi rolni bajarishi, yangi qurilishlarni rejalashtirish, yirik loyihalarni amalga oshirish, ekologik dasturlarni joriy etish hamda hududda qulay investitsion muhit yaratish bilan bog‘liq masalalarni hal etishga qodir bo‘lishi zarur.

Innovatsiyalar va investitsion jozibadorlikni oshirish
hamda mahalliy byudjet daromadlarini ko'paytirish,

Ish bilan bandlik darajasini oshirish va mehnatga
layoqatli aholi o'rtasida migratsiya jarayonlarini kamay-

Tadbirkorlik va mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-
quvvatlash, mahalliy mahsulotlarga bo'lgan talabni

Ekologik dasturlarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash
orqali atrof-muhitni yaxshilash.

2-rasm. Hududlarda klaster siyosatini amalga oshirish natijasida yuzaga keladigan asosiy natijalar.

Muhokama

Tadqiqot natijalari turizm klasterlarini shakllantirishda innovatsion yondashuv hal qiluvchi omil ekanligini tasdiqladi. Xususan, raqamli texnologiyalarni joriy etish, xizmatlar diversifikatsiyasi va “smart tourism” konsepsiyasini qo‘llash klaster ichidagi axborot almashinuvini tezlashtiradi,

³ O. N. Xaitov. Hududiy turizm sohasida innovatsion faoliyatni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish: Monografiya. – Samarqand, 2024. – 256 b.

boshqaruv samaradorligini oshiradi va hududiy raqobatbardoshlikni mustahkamlaydi. Ushbu xulosalar M. Porter (1998) tomonidan asoslab berilgan klaster nazariyasidagi hududiy konsentratsiya va innovatsion ustunlik konsepsiyasini turizm sohasida amaliy jihatdan tasdiqlaydi.

Shuningdek, UN Tourism tomonidan taklif etilgan “quadruple helix” modeli (hukumat–biznes–ilm-fan–jamiyat integratsiyasi) doirasida olingan natijalar manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi samarali hamkorlik innovatsion ekotizim barqarorligining asosiy sharti ekanligini tasdiqlaydi. Bu jihat O‘zbekiston sharoitida ayniqsa dolzarb bo‘lib, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Ilmiy jihatdan tadqiqot klaster nazariyasi va innovatsion tizimlar konsepsiyasining sintezini chuqurlashtiradi hamda turizm sohasida innovatsiyani institutsional mexanizm sifatida talqin qiladi. Amaliy jihatdan esa natijalar O‘zbekistonda turizm klasterlarini rivojlantirishda raqamli transformatsiya, investitsion rag‘batlantirish va innovatsion boshqaruv vositalarini keng joriy etish zarurligini asoslaydi.

Kelajak tadqiqotlari uchun turizm–innovatsion klasterlarning iqtisodiy samaradorligini empirik modellar asosida baholash, ularning hududiy bandlik va ekologik barqarorlik ko‘rsatkichlariga ta’sirini kvantitativ tahlil qilish hamda rivojlanayotgan davlatlar tajribasi bilan solishtirma tadqiqotlar o‘tkazish maqsadga muvofiqdir.

Klaster siyosatini samarali amalga oshirish mintaqaviy iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishini ta’minlaydi va uni quyidagi yo‘nalishlarda jadallashtiradi:

- Hududning savdo balansini yaxshilash, bandlik darajasini oshirish, byudjet tushumlarining ko‘payishi va boshqalar;

- Muayyan iqtisodiy makonda muhim innovatsiyalarni jamlash hamda yangi texnologiyalar va bilimlarni uzatish tizimini yaratish;
- Turli manbalardan olingan bilim va texnologiyalarni integratsiyalash;
- Innovatsion mahsulotlarni hududiy iqtisodiy makonda rivojlantirish.
- Mahsulot va servis sifatini oshiradi⁴

Xulosa

Turizm va innovatsion klasterlarning integratsiyasi nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikka ham xizmat qiladi. Ushbu yondashuv turizm rivojlanishini rag'batlantiradi va ayniqsa ekologik jihatlariga alohida e'tibor qaratishni talab etadi, chunki sohaning barqaror rivojlanishi atrof-muhitni muhofaza qilish bilan chambarchas bog'liqdir.

Turizm–innovatsion klasterlar o'zaro hamkorlik asosida faoliyat yuritib, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va hududiy iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatish salohiyatiga ega. Natijada, turizm va innovatsiyalar integratsiyasi hududiy iqtisodiyotning barqaror va samarali rivojlanishini ta'minlaydi hamda nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikka ham xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turizm–innovatsion klasterlar raqobatbardosh mahsulotlar yaratishda, mahalliy ish o'rinlarini qo'llab-quvvatlashda hamda atrof-muhitni muhofaza qilishda muhim rol o'ynaydi.

⁴ O'zbekiston Respublikasining Turizm to'g'risidagi Qonuni

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi. Turizm to'g'risidagi Qonun [Elektron resurs]. – Mavjud: <https://lex.uz/docs/6102462>. – Murojaat qilingan sana: 21.10.2025.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 11.09.2023, PF-158-son.
3. Xaitov O.N. Hududiy turizm sohasida innovatsion faoliyatni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish: Monografiya. – Samarqand, 2024. – 256 b.
4. UN Tourism. Innovation, Education and Investments in Tourism. – Madrid: UN Tourism, 2023.
5. **Khaitov O.** Turizm-innovatsion klasterlarning mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishdagi roli va rivojlanish istiqbollari // *Academic Journal of Digital Economy and Stability*. – 2025. – 38-jild, 4-son. – 126–132-betlar. – Elektron manba: <https://economics.academicjournal.io/index.php/economics/Article>

Internet saytlar

1. https://sustainable-tourism.interreg-euro-med.eu/wp-content/uploads/sites/6/c4t/c4t_orientation_paper_cluster_innovation.pdf
2. <https://www.untourism.int/what-is-tourism-innovation>
3. <https://lex.uz/uz/docs/-7303189>